

СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ВИПРАВДАННЯ ВІРОЮ

Всесвітня
Лютеранська
Федерація
та Римо-Католицька
Церква

СПІЛЬНА
ДЕКЛАРАЦІЯ
про
ВИПРАВДАННЯ
ВІРОЮ

31 ЖОВТНЯ
1999 РОКУ

**СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ
ПРО ВИПРАВДАННЯ ВІРОЮ**

Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigungslehre

Lutherischer Weltbund und Römisch-katholische Kirche

Jubiläumsausgabe zum 20-jährigen Jubiläum

**Einschließlich der Erklärungen
des Weltrats Methodistischer Kirchen (2006)
des Anglikanischen Konsultativrats (2016)
und der Weltgemeinschaft Reformierter Kirchen (2017)**

PONTIFICIUM CONSILIUM
AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM

LUTHERISCHER
WELTBUND

Eine Kirchengemeinschaft

World Methodist Council
WorldMethodistCouncil.org

**World Communion
of Reformed Churches**

**ANGLICAN
COMMUNION**
IN OVER 165 COUNTRIES

СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ВИПРАВДАННЯ ВІРОЮ

**Всесвітня лютеранська федерація та
Римсько-католицька церква**

Видання до 20-ї річниці

Київ
ДУХ І ЛІТЕРА
2025

УДК 274.5

С 72

*Видання здійснене за фінансової підтримки
Союзу Мартіна Лютера (Ерланген) на замовлення
Німецької Євангелічно-Лютеранської Церкви України
у співпраці з Інститутом Екуменічних Студій
Українського Католицького Університету*

Спільна декларація про виправдання вірою. – Пер.
С 72 з нім. Дмитра Цоліна. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2025. – 48 с.
ISBN 978-617-8445-43-0

Спільна декларація про виправдання вірою – це історична угода, підписана лютеранами та католиками 31 жовтня 1999 року в Аугсбурзі (Німеччина), яка вирішує розбіжності щодо «основних істин» спасіння як вільного дару від Бога. Пізніше вона була підтверджена Всесвітньою методистською радою (2006), Англіканською консультативною радою (2016) та Всесвітнім співтовариством реформатських церков (2017), що зробило її багатосторонньою угодою між п'ятьма рівноправними партнерами. У 2019 році всі п'ять партнерів спільно підтвердили свою відданість Декларації на консультації в Університеті Нотр-Дам (США).

УДК 274.5

ISBN 978-2-940642-03-08 (нім.)
ISBN 978-617-8445-43-0 (укр.)

© ДУХ І ЛІТЕРА, 2025
© Lutherischer Weltbund, Päpstlicher Rat zur Förderung der Einheit der Christen, Weltrat Methodistischer Kirchen, Anglikanische Kirchengemeinschaft, Weltgemeinschaft Reformierter Kirchen, 2020

ЗМІСТ

<i>Павло Шварц</i> . Вступне слово	7
Спільна декларація про виправдання вірою	9
<i>Ігор Шабан</i> . Історія католицько-лютеранського діалогу та рецепція «Спільної декларації про доктрину виправдання»	34

ВСТУПНЕ СЛОВО

«Бо ми вважаємо, що людина може бути виправдана (тільки) вірою, без діл Закону» Рим.3:28

В німецькому перекладі Послання апостола Павла до Римлян Мартін Лютер додає слово «тільки». Цей додаток є дотепер предметом дискусій чи навіть підозр в конфесіоналізації перекладу, хоча філологічний аналіз грецького оригіналу спростовує такий погляд. Як пише у своїй статті доктор Гжегож Олек: «У «Відкритому листі про переклад» Лютер, передусім, обґрунтовує конвенцію цільової мови, прагнучи повністю передати сенс грецького речення»¹.

Але все таки це відоме «тільки» є важливим в євангелічно-лютеранській теології. Спасіння тільки вірою і благодаттю стає неймовірним відкриттям, яке суттєво впливає на теологію і практику Євангелічно-Лютеранської Церкви і сьогодні, через 500 років після подій епохи Реформації. В той же час церковний досвід, набутий протягом цих століть, дав нам можливість, окрім акцентування на звичайному, слухному радикалізмі цього реформаційного тезису, звернути увагу й на інші аспекти, в т.ч., на роль людини в процесі освячення чи на безпеку

¹ Як далеко може зайти перекладач? Переклад Лютера Рим. 3,28, динамічна еквівалентність, сотеріологія і аргументація апостола Павла в «Посланні до Римлян», доктор теології Гжегож Олек

трактування благодаті як «дешевої», про що, в свою чергу, буде писати відомий теолог двадцятого століття Дитрих Бонгеффер у своїй книзі «Слідувати за Христом».

«Спільна декларація про виправдання вірою» між Всесвітньою Лютеранською Федерацією та Римо-Католицькою Церквою, яку Ви тримаєте в руках, є одним із найважливіших теологічних документів у екуменічному діалозі, який досить активно розвивався в другій половині двадцятого століття. Декларація про виправдання не є теологічним текстом, який повстав з нічого. Підписанню цього тексту передував тривалий екуменічний та теологічний діалог, про що Ви зможете прочитати в статті отця Ігоря Шабана, яка також додається до цього видання. І хоча вже минуло 25 років з дня підписання цієї спільної декларації, її потенціал для розвитку теологічного діалогу та побудови екуменічних відносин ще не вичерпано, адже сам текст є невідомим для багатьох вірян. Маю надію, що наше спільне видання сприятиме екуменічному діалогу в Україні.

Наприкінці вступного слова дозволю собі зацитувати один з моїх улюблених фрагментів: ***«Усі люди покликані Богом до спасіння у Христі. Лише через Христа ми будемо виправдані, лише вірою в Нього ми отримаємо це спасіння. Сама ж віра є Божим даром, що дається нам Святим Духом, що діє у Слові й Таїнстві серед спільноти вірних, ведучи їх до того оновлення їхнього життя, яке довершиться у вічному житті».***

**Єпископ Німецької Євангелічно-Лютеранської
Церкви України**

Павло Шварц

СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ВИПРАВДАННЯ ВІРОЮ

Всесвітня Лютеранська Федерація
та Римо-Католицька Церква

31 жовтня 1999 року

Передмова

1. Вчення про виправдання мало центральне значення для лютеранської Реформації у шістнадцятому столітті. Воно вважалося “першою і головною статтею”, і водночас “правителем та суддею усіх інших християнських вчень”. Вчення про виправдання у його реформаторському викладі набуло особливого вираження і значущості саме у протистоянні Римо-Католицькій Церкві та її богослов'ю того часу, у прагненні представити й захистити це вчення від інакше вираженої католицької доктрини виправдання. З погляду Реформації, виправдання становило сутність усіх суперечностей. У формі доктринальних звинувачень це вчення увійшло як до лютеранських віросповідних документів,¹ так і в постанови Тридентського собору Римо-Католицької Церкви. Ці звинувачення досі чинні й призводять до розділення Церкви.

¹ Варто зазначити, що низка лютеранських Церков зараховує лише Аугсбурзьке Сповідання (Confessio Augustana) та Малий катехізис Лютера до своїх обов'язкових віросповідних текстів. Ці конфесійні писання не містять нічого, що стосується доктрини виправдання засудження Римо-Католицької Церкви.

2. В лютеранській традиції вчення про виправдання до тепер зберігає особливе значення. Відповідно, від самого початку воно займало важливе місце в офіційному діалозі між лютеранами та римо-католиками.

3. Особливу увагу слід звернути на матеріали Спільної лютерансько-римо-католицької комісії “Євангеліє і Церква” (1972)² та “Церква і Виправдання” (1994),³ лютерансько-римо-католицького діалогу в США “Виправдання вірою” (1983)⁴ та доповідь Екуменічної робочої групи протестантських і католицьких богословів Німеччини щодо католицько-лютеранського діалогу в США “Доктринальні звинувачення – підстава для розділення церков?» (1986).⁵ Деякі з доповідей про ці діалоги набули офіційного визнання. Важливим прикладом є зобов’язальна оцінка доктринальних звинувачень, прийнята Об’єднаною Євангелічно-Лютеранською Церквою Німеччини разом з іншими Євангелічними Церквами в Німеччині, яка набула найвищого ступеню визнання (1994).⁶

² Звіт євангелічно-лютеранської / римо-католицької дослідницької комісії «Євангеліє і Церква», 1972 («Мальтійський звіт»): Документи зростаючої згоди [= DwÜ]. Офіційні звіти та консенсусні тексти міжконфесійних дискусій на світовому рівні. Т. I. 1931-1982 pp. Вид. v. H. Meyer та ін. (Падерборн-Франкфурт, 1991) 248-271.

³ Спільна римо-католицька / євангелічно-лютеранська комісія (ред.), Церква та виправдання. Розуміння церкви у світлі доктрини виправдання (Падерборн, Франкфурт, 1994).

⁴ Лютеранський / римо-католицький діалог у США: виправдання вірою (1983): виправдання в екуменічному діалозі. Документи та вступ за ред. v. H. Meyer and G. Gaßmann = ÖkPer 12 (Frankfurt 1987) 107-200.

⁵ Lehrverurteilungen – kirchentrennend? I. Rechtfertigung, Sakramente und Amt im Zeitalter der Reformation und heute = DiKi 4, h.g. v. K. Lehmann u. W. Pannenberg (Freiburg – Göttingen, ³1988).

⁶ Спільна заява Арнольдсхайнської конференції, Об’єднаної Євангелічно-Лютеранської Церкви Німеччини та Німецького

4. Усі згадані доповіді про діалоги, а також вироблені ними оцінки-заяви виявляють високий рівень спільного спрямування в обговоренні доктрини виправдання та спільного судження. Тому настав час підбити підсумки та узагальнити результати цих діалогів про виправдання таким чином, щоб інформувати наші Церкви з необхідною точністю та стислістю про загальний результат цього діалогу і дати їм можливість самим обов'язково висловитися щодо цього.

5. Саме на це спрямована ця Спільна декларація. Вона має на меті показати, що в результаті діалогу Лютеранські Церкви та Римо-Католицька Церква, які підписали цю угоду, тепер можуть представити спільне розуміння нашого виправдання Божою благодаттю через віру в Христа. Вона містить не все, чому вчать про виправдання в кожній з церков, однак виражає консенсус щодо основних істин доктрини виправдання та показує, що подальші розкриття відмінностей у цьому питанні не можуть бути приводом для доктринальних звинувачень.

6. Наша декларація не є новою та незалежною презентацією щодо попередніх діалогових звітів і документів, і, звичайно, не має на меті їх замінити. Більше того, – як показує додаток до джерел, – вона посилається на вже згадані тексти та їхню аргументацію.

національного комітету Всесвітньої Лютеранської Федерації щодо документа «Доктринальні звинувачення – підстава для розділення Церков?» („Lehrverurteilungen – kirchentrennend?“): ÖR 44 (1995) 99-102; включаючи твердження, що лежать в основі цього рішення, пор. з документом «Доктринальні звинувачення в розмовах» („Lehrverurteilungen im Gespräch“). Перші офіційні заяви протестантських Церков Німеччини (Геттінген 1993).

7. Як і самі діалоги, ця спільна декларація ґрунтується на переконанні, що подолання попередніх суперечливих питань і доктринальних звинувачень не означає ні легковажного сприйняття розділень, що відбулися в минулому, ані відмови від власного церковного минулого. Однак ця декларація визначається переконанням, що наші Церкви впродовж історичного розвитку отримують нове розуміння того, що відбувалося, і це нове бачення не лише дозволяє їм, але й вимагає від них аналізувати ті питання, які їх розділяють, і переглянути взаємні звинувачення і подивитися на них у новому світлі.

1. Біблія про виправдання

8. До цього нового бачення нас привів наш спільний спосіб слухання Божого Слова в Писанні. Разом ми чуємо Євангеліє про те, що “так полюбив Бог світ, що віддав Свого Єдинородного Сина, щоб кожний, хто вірує в Нього, не загинув, але мав життя вічне” (Івана 3:16). Ця радісна новина викладена у Святому Письмі у різний спосіб. В Старому Завіті ми слухаємо Слово Боже про людську гріховність (Пс. 51:1-5; Дан. 9:5f; Екл. 8:9f; Езр. 9:6f) та непослух (Бут 3:1-19; Неєм. 9:16f, 26), а також про Божу “праведність” (Іс. 46:13; 51:5-8; 56:1; 53:11; Єр. 9:24) та Боже “правосуддя” (Екл. 12:14; Пс. 9:5f; 76:7-9).

9. У Новому Завіті теми “праведності” та “виправдання” по-різному представлені у писаннях Матвія (5:10; 6:33; 21:32), Івана (16:8-11), Якова (2:14-26) та в посланні до Євреїв (5:3; 10:37f). Також у Павлових посланнях дар спасіння описаний по-різному, як от: “звільнення для свободи” (Гал. 5:1-13; пор. Рим. 5:11), “примирення

з Богом” (Рим. 5:1), “нове творіння” (2 Кор. 5:17), “життя для Бога в Ісусі Христі” (пор. Рим. 6:11, 23), або “освячення у Христі Ісусі” (пор. 1 Кор. 1:2; 1:30; 2 Кор. 1:1). Найбільш виразним серед перелічених описів спасіння є “виправдання” грішника Божою благодаттю через віру (Рим. 3:23-25), що особливо підкреслювалося в період Реформації.

10. Павло описує Євангеліє як силу Божу для спасіння людей, що перебувають під владою гріха; це послання про те, що “відкривається праведність Божа з віри у віру” (Рим. 1:17а) й дарує “виправдання” (Рим. 3:21-31). Він проголошує Христа “нашою праведністю” (пор. 1 Кор. 1:30), застосовуючи до воскреслого Господа той вислів, який Єремія проголосив щодо самого Бога (Єр. 23:6). Усі смерті та воскресінні Христа вкорінені виміри його рятівного діяння, бо Він є «нашим Господом, який був виданий за наші провини і воскрес для нашої праведності» (Рим. 4:25). Усі люди потребують Божої праведності, бо «всі згрішили й позбавлені Божої слави» (Рим. 3, 23; пор. Рим. 1, 18-3, 20; 11, 32; Гал. 3, 22). У Посланнях до Галатів (3:6) і до Римлян (4:3-9) Павло розуміє віру Авраама (Бут. 15:6) як віру в Бога, який виправдовує грішника (Рим. 4:5), і посилається на свідчення Старого Завіту, щоб підкреслити своє Євангеліє, згідно з яким ця праведність зараховується кожному, хто покладається на Божу обітницю так, як Авраам. «Праведний вірою жити буде» (Ав. 2:4 пор. з Гал. 3:11 і Рим. 1:17). У Посланнях апостола Павла Божа праведність є водночас Божою силою для кожного віруючого (Рим. 1:16 і далі). У Христі Бог дозволяє Своїй праведності стати нашою праведністю (2 Кор. 5:21). Виправдання приходить до нас через Ісуса Христа, «Якого Бог призначив стати примиренням через віру, щоб в Його

крові показати Свою праведність» (Рим. 3:25; пор. 3:21-28). «Адже благодаттю ви спасенні через віру, і це не ваша заслуга, а Божий дар» (Еф. 2:8 і далі).

11. Виправдання означає прощення гріхів (Рим. 3:23-25; Дії 13:39; Луки 18:14), звільнення від панівної влади гріха і смерті (Рим. 5:12-21), а також від прокляття Закону (Гал. 3:10-14). Воно є прийняттям у спільність з Богом, вже зараз, але повністю звершиться у майбутньому Божому Царстві (Рим. 5:1 і далі). Воно поєднає з Христом, Його смертю та воскресінням (Рим. 6:5). Виправдання відбувається в отриманні Святого Духа під час хрещення як входження в одне тіло (Рим. 8:1 і далі. 9 і далі; 1 Кор. 12:12 і далі). Все це походить тільки від Бога заради Христа завдяки благодаті через віру в «Євангеліє Сина Божого» (Рим. 1:1-3).

12. Виправдані живуть вірою, яка походить від Слова Христового (Рим. 10:17) і діє в любові (Гал. 5:6), і яка є плодом Духа (Гал. 5:22 і далі). Але оскільки сили зла і пристрасті нападають на віруючих зовні та зсередини (Рим. 8:35-39; Гал. 5:16-21), так що вони можуть впадати в гріх (1 Ів. 1:8, 10), вони повинні знову і знову чути Божі обітниці, сповідувати свої гріхи (1 Ів. 1:9), причащатися Тілом і кров'ю Христа та бути напоумленими жити праведно згідно з волею Бога. Про це апостол говорить виправданим: «звершуйте ваше спасіння зі страхом та тремтінням, адже Бог є Тим, Хто викликає у вас і бажання, і дію згідно зі Своєю доброю волею» (Фил. 2:12 і далі). Але добра новина залишається в силі: «Тому зараз немає осуду для тих, хто в Ісусі Христі» (Рим. 8:1), і в кому живе Христос (Гал. 2:20). Через праведне діяння Христа «для всіх людей прийшло виправдання, яке дає життя» (Рим. 5:18).

2. Вчення про виправдання як екуменічна проблема

13. Суперечливе тлумачення та застосування біблійного послання про виправдання було основною причиною розколу в Західній Церкві у 16 столітті, що також призвело до доктринальних звинувачень. Тому для подолання церковного розділення потрібне якесь спільне розуміння виправдання, що було б фундаментальним і непорушним. Висновки бібліїстів, теологів та вчених у галузі історії догматики вибудували в екуменічному діалозі, який ведеться з часів Другого Ватиканського Собору, можливості зближення у вчені про виправдання. У цій спільній декларації сформульовано консенсус щодо основ вчення про виправдання, у світлі якого доктринальні звинувачення 16 століття сьогодні вже не мають прихильників.

3. Спільне розуміння виправдання

14. Спільне слухання сповіщеної у Святому Письмі Доброї Звістки, як і не меншою мірою богословські дискусії останніх років між Лютеранською та Римо-Католицькою Церквами, привели до спільності у розумінні виправдання. Ця спільність включає консенсус у основоположних істинах; при цьому досягнуто єдності щодо різноманітності розкриття смислів в окремих висловлюваннях.

15. Нашою спільною вірою є те, що виправдання – це діяння Триєдиного Бога. Отець послав Свого Сина у світ як Спасителя від гріха. Втілення, смерть і воскресіння Христа є основою і передумовою виправдання.

Це означає, що Сам Христос є нашою праведністю, причасниками якої ми стали з волі Отця через Святого Духа. Спільно ми визнаємо: лише завдяки благодаті по вірі у спасительне діяння Христа, не на основі наших заслуг, ми прийняті Богом і отримуємо Святого Духа, Який оновлює наше серце, наділяє здатністю чинити добрі діяння й спонукає нас до них.

16. Усі люди покликані Богом до спасіння у Христі. Лише через Христа ми будемо виправдані, лише вірою в Нього ми отримуємо це спасіння. Сама ж віра є Божим даром, що дається нам Святим Духом, що діє у Слові й Таїнстві серед спільноти вірних, ведучи їх до того оновлення їхнього життя, яке довершиться у вічному житті.

17. Ми маємо спільне переконання, що звістка про виправдання особливим чином вказує на засіб новозавітного свідочтва про Боже діяння у Христі: вона говорить нам, що ми, грішники, нашим новим життям завдячуємо лише милосердю Божому, якому ми себе вручаємо і яке через віру приймаємо, але яке ми в жодний спосіб не можемо заслужити.

18. Тому вчення про виправдання, яке охоплює і розвиває цю звістку, є не просто частиною християнської доктрини. Воно має істотний зв'язок з усіма правди віри, які слід розглядати у внутрішньому зв'язку одна з одною. Це неодмінний критерій, який має на меті постійно орієнтувати все вчення та практику Церкви на Христа. Коли лютерани наголошують на винятковій важливості цього критерію, вони не заперечують зв'язок і важливість усіх правд віри. Коли католики вважають себе зобов'язаними за кількома критеріями

перед вірністю своєму віровченню, вони не заперечують особливої функції послання виправдання. Лютерани й католики мають спільну мету сповідувати Христа в усьому, лише Йому єдиному довіряти понад усе як єдиному посереднику (1 Тим. 2:5 і далі), через якого Бог дарує Себе самого у Святому Дусі та дає свої відновлювальні дари [пор. Джерела до розд. 3.].

4. Розвиток спільного розуміння виправдання

4.1. Неспроможність і гріховність людини щодо виправдання

19. Ми разом визнаємо, що людина цілковито залежна у питанні свого спасіння від рятівної благодаті Божої. Та свобода, яку людина має щодо інших людей і речей цього світу не є свободою до спасіння. Тобто, будучи грішною, людина перебуває під судом Божим і не в змозі сама повернутися до Бога за порятунком, чи заслужити своє виправдання перед Богом, чи досягти свого спасіння власними силами. Виправдання лише благодаттю. Оскільки католики і лютерани сповідують це разом, то має місце наступне:

20. Коли католики кажуть, що людина «співпрацює» в підготовці до виправдання та його прийняття через свою згоду на Божу виправдальну дію, вони бачать таку особисту згоду як дію благодаті, а не як акт власних зусиль людини.

21. Згідно з лютеранським поглядом, людина не здатна сприяти своєму спасінню, тому що, будучи грішником, вона активно противиться Богові та його спасительним

діям. Лютерани не заперечують, що людина може відкинути діло благодаті. Коли вони наголошують, що людина може отримати лише виправдання (швидше пасивно), вони тим самим заперечують будь-яку можливість власного внеску людини у своє виправдання, але не її повну особисту причетність до цього у вірі, яка здійснюється самим Словом Божим [пор. Джерела до розд. 4.1].

4.2. Виправдання як прощення гріхів і наділення праведністю

22. Ми разом визнаємо, що Бог зі Своєї благодаті прощає людині гріх і водночас звільняє її від поневолюючої сили гріха в її житті та дає їй нове життя у Христі. Коли людина вірою бере участь у Христі, Бог не зараховує їй її гріх і діє в ній любов'ю через Святого Духа. Обидва аспекти Божої благодаті не повинні бути відокремлені один від одного. Вони пов'язані між собою таким чином, що людина з'єднується у вірі з Христом, який у Своїй особі є нашою праведністю (1 Кор. 1, 30): і прощення гріхів, і присутність Бога, яка освячує. Оскільки католики і лютерани сповідують це одностайно, то має місце наступне:

23. Коли лютерани наголошують, що праведність Христа є нашою праведністю, вони хочуть підкреслити, перш за все те, що грішнику дарується праведність перед Богом у Христі через проголошення прощення, і що його життя оновлюється лише у зв'язку з Христом. Коли вони кажуть, що Божа благодать є любов'ю, яка прощає («прихильність Божа»⁷), вони не заперечують

⁷ Пор. WA 8, 106.

оновлення життя християнина, але радше хочуть наголосити, що виправдання звершується не залежно від людської участі, а також те, що воно не залежить від результатів дії оновлення життя в людині, яка теж походить від благодаті.

24. Коли католики наголошують, що оновлення внутрішньої людини дається віруючому через прийняття благодаті,⁸ вони хочуть зауважити, що Божа благодать, яка прощає, завжди пов'язана з даром нового життя, яке виражається в активній любові у Святому Дусі; однак вони тим самим не заперечують, що Божий дар благодаті у виправданні залишається незалежним від участі людини [див. Джерела до розд. 4.2].

4.3. Виправдання через віру по благодаті

25. Ми разом визнаємо, що грішник виправдовується через віру в Божу дію спасіння у Христі; Це спасіння дається йому Святим Духом у хрещенні як основа всього його християнського життя. Людина довіряє Божій благодатній обітниці щодо виправдання вірою, яка включає надію на Бога і любов до Нього. Ця віра діє в любові; тому християнин не може і не повинен залишатися без діл. Але все в людині, що передує і слідує за безкоштовним даром віри, не є підставою для виправдання і не спроможне його заслужити.

26. Згідно з лютеранським розумінням, Бог виправдовує грішника тільки вірою (*sola fide*). У вірі людина повністю довіряє своєму Творцеві й Викупителю і, таким

⁸ Пор. DS 1528.

чином, перебуває в спільноті з Ним. Сам Бог спричиняє віру, у якій Він через своє творче слово таку довіру породжує. Оскільки цей Божий акт є новою творчою дією, він впливає на всі виміри людини та веде до життя в надії та любові. Таким чином, у доктрині «виправдання лише через віру» оновлення способу життя, яке обов'язково впливає з виправдання і без якого не може бути віри, відрізняється від самого виправдання, але не відділене від нього. Швидше, це вказує на причину, з якої виникає таке оновлення. Оновлення життя виникає з любові Бога, яка дарована людині для виправдання. Виправдання та оновлення пов'язані між собою через присутнього у вірі Христа.

27. Навіть згідно з католицьким розумінням, віра є фундаментальною для виправдання, оскільки без неї немає виправдання. Людина виправдовується через хрещення як слухач Слова і віруючий. Виправдання грішника – це прощення гріхів і праведність через благодать, що виправдовує і робить нас дітьми Божими. У виправданні ті, що були виправдані, отримують віру, надію і любов від Христа і, таким чином, приймаються у спільноту з Ним.⁹ Ці нові особисті стосунки з Богом повністю базуються на Божому милосерді й постійно залежать від спасительної творчої дії милостивого Бога, Який залишається вірним собі, й тому люди можуть покладатися на Нього. Через це благодать виправдання ніколи не стає надбанням людини, до якого вона могла б апелювати у стосунках з Богом. Якщо, згідно з католицьким розумінням, наголошується на відновленні життя через благодать виправдання, то саме це відновлення у вірі, надії та любові завжди залежить від безпричинної

⁹ Пор. DS 1530.

Божої благодаті й не робить жодного внеску в виправдання, яким би ми могли б похвалитися перед Богом (Римлянам 3:27) [пор. Джерела до розд. 4.3].

4.4. Гріховний стан виправданих

28. Ми разом визнаємо, що Святий Дух єднає людей із Христом у хрещенні, виправдовує їх і справді оновлює. І все ж виправдана людина залишається протягом усього свого життя безупинно залежною від благодаті Божої, яка виправдовує безумовно. Той, хто виправданий у Христі, все ще не звільнений від натиску сили гріха, що обступає його звідусіль (пор. Рим. 6:12-14), як і не звільнений від довічної боротьби проти егоїстичних бажань старої людини (пор. Гал. 5:16; Рим.7,10). Виправдана людина також повинна щодня просити прощення у Бога, як сказано у Господній молитві (Мт. 6:12; 1 Ів. 1:9); знову й знову навертатися, каятися і отримувати прощення.

29. Лютерани розуміють це в тому сенсі, що християнин є «одночасно і праведником, і грішником»: він цілком праведний, тому що Бог прощає йому його гріх через Слово і Таїнство і наділяє праведністю Христа, яка у вірі стає його власною, і він у Христі робить його праведним перед Богом. Але коли він дивиться на себе, то через Закон визнає, що при цьому залишається цілком грішником, і що гріх все ще живе в ньому (1 Івана 1:8; Рим. 7:17, 20); і що він все ще покладається на лжебогів і не любить Бога тією безроздільною любов'ю, якої Бог як його Творець вимагає від нього (Втор. 6:5; Мт 22:36-40). Цей опір Богові сам по собі є справжнім гріхом. Але поневолювальна сила гріха зламана через заслуги Христа: це вже не той гріх, що «панує» над

християнином, бо над ним «панує» Христос, з Яким виправданий поєднаний вірою. Таким чином, християнин може, принаймні до певної міри, вести праведне життя, доки живе на землі. І незважаючи на гріх, християнин більше не відділений від Бога, тому що той, хто народився згори через хрещення і Святого Духу, отримує прощення своїх гріхів у щоденному поверненні до свого хрещення, так що його гріх більше не засуджує його, і більше не приносить йому ні прокляття, ані вічної смерті.¹⁰ Отже, коли лютерани кажуть, що виправдана людина все ще є грішником, і що її опір Богові є справжнім гріхом, вони не заперечують того, що, незважаючи на це, вона є невіддільною від Бога у Христі, і що її гріх є гріхом підкореним. В останньому вони погоджуються з римо-католицькою стороною, незважаючи на деякі відмінності у розумінні гріха виправданої людини.

30. Католики дотримуються думки, що благодать Ісуса Христа, дарована в хрещенні, стирає все, що є «справжнім» гріхом, що «достойне осуду» (Рим. 8:1116),¹¹ але те, що походить від гріха і схиляє до гріха (пожадливість), залишається в людині. Оскільки, згідно з католицьким віруванням, до виникнення гріховного стану причетний особистісний елемент, католики не розглядають помилки, спричинені богопротивними нахилами як гріх у його сутнісному сенсі. При цьому вони не заперечують ні того, що ці нахили не відповідають первинному Божому задуму щодо людини, ані того, що вони є об'єктивно богопротивними і впродовж усього життя є предметом боротьби. Католики заявляють, що завдяки визволенню через Христа, ця богоборча схильність

¹⁰ Apol. II,38-45.

¹¹ Пор. DS 1515.

не заслуговує на покарання вічною смертю,¹² і тому виправдані не є відділеними від Бога. Але якщо виправдана особа свідомо відокремлює себе від Бога, недостатньо оновленого дотримання заповідей, але вона повинна отримати прощення і мир у таїнстві примирення через слово прощення, яке дарується їй завдяки Божому діянню примирення у Христі [див. Джерела до розд. 4.4].

4.5. Закон і Євангеліє

31. Ми разом визнаємо, що через віру в Євангеліє людина виправдовується «незалежно від діл Закону» (Рим. 3:28). Христос виконав Закон і подолав його через Свою смерть і воскресіння, у яких наш шлях до спасіння. Водночас ми визнаємо, що заповіді Божі залишаються актуальними для виправданої людини, і що Христос виражає своїм словом і життям волю Богу, яка також є орієнтиром поведінки для тих, кого Він виправдав.

32. Лютерани вказують на те, що розрізнення між Законом і Євангелієм та їх правильне узгодження є сутнісним для розуміння виправдання. Закон у його богословському застосуванні є вимогою і звинуваченням, під якими кожна людина, навіть християнин, будучи грішником, перебуває протягом усього свого життя, і який викриває її гріх так, щоб вона, віруючи в Євангеліє, повністю навернулася до милосердя Божого у Христі, яке лиш одне може її виправдати.

33. Оскільки Закон як спосіб спасіння виконується і долається Євангелієм, католики можуть сказати, що

¹² Пор. DS 1515.

Христос не є законодавцем у розумінні Мойсея. Коли католики наголошують, що виправдана особа зобов'язана виконувати заповіді Божі, вони не заперечують, що благодать вічного життя милосердно обіцяна дітям Божим через Ісуса Христа¹³ [пор. Джерела до розд. 4.5].

4.6. Впевненість у спасінні

34. Ми разом визнаємо, що віруючі можуть покластися на милість і обітниці Божі. Навіть незважаючи на власну слабкість і численні загрози їхній вірі, вони можуть, завдяки смерті та воскресінню Христа, покладатися на дієву обітницю Божої благодаті в Слові та Таїнстві і таким чином бути впевненими в цій благодаті.

35. Особливо на цьому наголошували реформатори: перед обличчям спокуси віруючий повинен дивитися не на себе, а цілком на Христа і довіряти тільки Йому. Отже, довіряючи Божій обітниці, він впевнений у своєму спасінні, хоча дивлячись на себе, він ніколи не почувається впевнено.

36. Католики можуть розділити прагнення реформаторів про те, щоб заснувати свою віру на об'єктивній реальності Христової обітниці, відійшовши від зосередженості на власному досвіді, й довіряти лише Христовому слову обітниці (пор. Мт. 16:19; 18:18). Під час Другого Ватиканського Собору католики проголосили: Віра означає цілковиту довіру Богові,¹⁴ Який звільняє нас від темряви гріха й смерті та пробуджує до вічного життя.¹⁵ Не можна вірити в Бога в цьому сенсі і водночас

¹³ Пор. DS 1545.

¹⁴ Пор. DV 5.

¹⁵ Пор. DV 4.

вважати Його обітницю ненадійною. Ніхто не повинен сумніватися в Божому милосерді та в заслугах Христа. Але кожен може подбати про своє спасіння, дивлячись на власні слабкості та недоліки. Цілком усвідомлюючи свою слабкість, віруючий може бути певний, що Бог хоче його спасіння [пор. Джерела до розд. 4.6].

4.7. Добрі діяння виправданого

37. Ми разом визнаємо, що добрі діла – християнське життя у віри, надії та любові – йдуть за виправданням і є плодами виправдання. Висловлюючись біблійною мовою, коли виправдана людина живе у Христі й діє у благодаті, яку вона отримала, вона приносить добрі плоди. Для християнина, оскільки він бореться з гріхом впродовж усього свого життя, цей наслідок виправдання є водночас обов'язком, який він має виконувати; ось чому Ісус і апостольські писання закликають християн чинити діяння любові.

38. Згідно з католицьким поглядом, добрі діла, сповнені благодаттю та дією Святого Духа, сприяють зростанню в благодаті таким чином, що отримана від Бога праведність, зберігається, а спілкування з Христом поглиблюється. Коли католики твердо тримаються за «заслуги» добрих діянь, вони хочуть сказати, що, згідно з біблійним свідченням, за ці обіцяна нагорода на небесах. Вони хочуть підкреслити відповідальність людини за її вчинки, але тим самим зовсім не заперечують, що самі добрі справи є даром *від Бога*, не кажучи вже про те, що виправдання завжди залишається незаслуженим даром благодаті.

39. Лютерани також мають поняття про збереження благодаті й зростання в благодаті та вірі. Вони

наголошують, однак, що праведність як прийняття Богом і як участь у праведності Христа завжди досконала, але водночас кажуть, що її дія в християнському житті може зростати. Розглядаючи добрі справи християнина як «плоди» і «ознаки» виправдання, а не як власні «заслуги», лютерани подібним чином розуміють і вічне життя, згідно з Новим Завітом, як незаслужену «нагороду» в сенсі виконання Божої обітниці віруючим [пор. Джерела до розд. 4.7].

5. Значення й наслідки досягнених угод

40. Розуміння доктрини виправдання, представлене в цій Декларації, показує, що існує консенсус між лютеранами та католиками щодо основних істин доктрини виправдання, у світлі якого ті розбіжності у мові, які залишаються у теологічному дискурсі та поставлених акцентах у розумінні вчення про виправдання, які описані в параграфах з 18-го по 39-й, є прийнятними. Ось чому лютеранське і римо-католицьке представлення доктрини виправдання відкриті одне одному у своїх відмінностях і не скасовують консенсусу щодо основних істин.

41. Це також означає, що доктринальні звинувачення XVI століття, оскільки вони стосуються доктрини виправдання, постають у новому світлі: вчення Лютеранської Церкви, представлене в цій декларації, не підпадає під засудження Тридентського собору. Також висунуті тоді у лютеранських віросповідних текстах звинувачення не стосуються представленого в цій Декларації вчення Римо-Католицької Церкви.

42. Однак, це не скасовує серйозності *висунутих тоді* доктринальних звинувачень щодо доктрини виправдання. Деякі з них були зовсім не були недоречними, й тепер вони зберігають для нас “значення цілющих застережень”, до яких ми повинні прислухатися у навчанні та практиці.

43. Наш консенсус щодо основних істин доктрини виправдання проявитися і підтвердити себе в житті та вченні Церков. Зважаючи на це, залишаються питання різного ступеня важливості, що потребують подальших роз’яснень: вони стосуються, серед іншого, зв’язку між Словом Божим і церковним вченням, а також вчення церкви, його авторитету в ній, про єдність церкви, її установи й таїнства і, нарешті, про зв’язок між виправданням і соціальною етикою. Ми переконані, що досягнуте спільне розуміння забезпечує міцну основу для такого роз’яснення. Лютеранська та Римо-Католицька Церква й надалі прагнуть поглибити спільне розуміння та зробити його плідним у церковному вченні та житті.

44. Дякуємо Господеві за цей рішучий крок до подолання церковного розколу. Ми просимо Святого Духа вести нас далі до тієї видимої єдності, яка є волею Христа.

Джерела спільної декларації про виправдання вірою

Розділи 3 і 4 «Спільної декларації» спираються на формулювання з різних лютеранських/католицьких діалогів. Це такі документи:

Alle unter einem Christus, Stellungnahme der Gemeinsamen Römisch-katholischen / Evangelisch-lutherischen Kommission zum Augsburgischen Bekenntnis, 1980: Dokumente wachsender Übereinstimmung. Sämtliche Berichte und Konsentexte interkonfessioneller Gespräche auf Weltebene. Bd. I. 1931-1982, hg. v. H. Meyer u. a. (Paderborn-Frankfurt 1991) 323-328.

Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum* ... 32. bis 36. Auflage [zit.: DS].

Denzinger-Hünemann, *Enchiridion symbolorum* ... seit der 37. Auflage, zweisprachig [zit.: DH].

Gutachten des Päpstlichen Rates zur Förderung der Einheit der Christen zur Studie Lehrverurteilungen – kirchentrennend? (Vatikan 1992), unveröffentlicht [zit.: Gutachten].

Justification by Faith. Lutherans and Catholics in Dialogue VII (Minneapolis 1985). Deutsch: Lutherisch /Römisch-katholischer Dialog in den USA. *Rechtfertigung durch den Glauben: Rechtfertigung im ökumenischen Dialog / Dokumente und Einführung*, hg. v. H. Meyer u. G. Gaßmann = ÖkPer 12 (Frankfurt 1987) 107-200 [zit.: USA].

Lehrverurteilungen – kirchentrennend? I. Rechtfertigung, Sakramente und Amt im Zeitalter der Reformation und heute = DiKi 4, hg. v. K. Lehmann u. W. Pannenberg (Freiburg 3 1988) [zit.: LV].

Stellungnahme des Gemeinsamen Ausschusses der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands und des Deutschen Nationalkomitees des Lutherischen Weltbundes zum Dokument „Lehrverurteilungen – kirchentrennend?“ (13. September 1991): *Lehrverurteilungen im Gespräch. Die ersten offiziellen Stellungnahmen aus den evangelischen Kirchen in Deutschland*, hg. v. der Geschäftsstelle der Arnoldshainer Konferenz (AKf), dem Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland (EKD) und dem Lutherischen Kirchenamt der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands (VELKD) (Göttingen 1993) 57-160 [zit.: VELKD].

До розділу 3 («Спільне розуміння виправдання»), параграфи 17 і 18: див., зокрема, LV 75; ВЕЛКД 95:

– „... ein auf den Glauben zentriertes und forensisch verstandenes Bild von der Rechtfertigung ist für Paulus, und in gewissem Sinne für die Bibel insgesamt, von entscheidender Bedeutung, wenn dies auch keinesfalls die einzige biblische oder paulinische Weise ist, das Heilswerk Gottes darzustellen“ (USA Nr. 146).

– „Katholiken wie Lutheraner können die Notwendigkeit anerkennen, die Praxis, die Strukturen und die Theologien der Kirche daran zu messen, inwieweit sie, die Verkündigung der freien und gnädigen Verheißungen Gottes in Christus Jesus, die allein durch den Glauben recht empfangen werden können“ (Nr. 28), fördern oder hindern“ (USA Nr. 153).

Про «фундаментальне твердження» (США № 157; пор. № 4) сказано:

– „Diese Affirmation dient wie die reformatorische Lehre von der Rechtfertigung allein durch den Glauben als Kriterium, an dem alle kirchlichen Bräuche, Strukturen und Traditionen gemessen

werden, gerade weil die Entsprechung dazu das ‚solus Christus‘, allein Christus, ist. Ihm allein ist letztlich zu vertrauen als dem einen Mittler, durch den Gott im Heiligen Geist seine rettenden Gaben ausgießt. Alle an diesem Dialog Beteiligten bekräftigen, daß alle christliche Lehre und Praxis und alle christlichen Ämter in einer Weise wirksam sein sollten, daß sie ‚den Gehorsam des Glaubens‘ (Röm 1,5) an Gottes Heilshandeln in Christus Jesus allein, durch den Heiligen Geist, für das Heil der Gläubigen und zu Lob und Ehre des himmlischen Vaters fördern“ (USA Nr. 160).

– „Darum behält die Rechtfertigungslehre und vor allem ihr biblischer Grund in der Kirche für immer eine spezifische Funktion: im Bewußtsein der Christen zu halten, daß wir Sünder allein aus der vergebenden Liebe Gottes leben, die wir uns nur schenken lassen, aber auf keine Weise, wie abgeschwächt auch immer, ‚verdienen‘ oder an von uns zu erbringende Vor- oder Nachbedingungen binden können. Die ‚Rechtfertigungslehre‘ wird damit zum kritischen Maßstab, an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob eine konkrete Interpretation unseres Gottesverhältnisses den Namen ‚christlich‘ beanspruchen kann. Sie wird zugleich zum Maßstab für die Kirche, an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob ihre Verkündigung und ihre Praxis dem, was ihr von ihrem Herrn vorgegeben ist, entspricht“ (LV 75,21-31).

– „Eine Einigung darin, daß die Rechtfertigungslehre ihre Bedeutung nicht nur als besondere Teillehre im ganzen der Glaubenslehre unserer Kirchen hat, sondern daß ihr darüber hinaus eine Bedeutung als kritischer Maßstab für Lehre und Praxis unserer Kirchen insgesamt zukommt, ist aus lutherischer Sicht ein fundamentaler Fortschritt im ökumenischen Dialog zwischen unseren Kirchen, der nicht genug zu begrüßen ist“ (VELKD 95,20-26; vgl. 157).

– „Zwar hat die Rechtfertigungslehre bei Lutheranern und Katholiken einen unterschiedlichen Stellenwert innerhalb der ‚hierarchia veritatum‘; doch stimmen beide Seiten darin überein, daß die Rechtfertigungslehre ihre spezifische Funktion darin hat, ein kritischer Maßstab zu sein, ‚an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob eine konkrete Interpretation unseres Gottesverhältnisses den Namen ‚christlich‘ beanspruchen kann. Sie wird zugleich zum kritischen Maßstab für die Kirche, an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob ihre Verkündigung und ihre Praxis dem, was ihr von ihrem Herrn vorgegeben ist, entspricht.‘ Die kriteriologische Bedeutung der Rechtfertigungslehre für die Sakramentenlehre, die Ekklesiologie sowie für den ethischen Bereich bedarf allerdings noch vertiefter Studien“ (Gutachten 106f.).

До розділу 4.1: («Неспроможність і гріховність людини щодо виправдання»), параграфи 19-21: див., зокрема, LV 48ff.; 53; ВЕЛКД 77-81; 83f:

– „Diejenigen, in denen die Sünde herrscht, können nichts tun, um die Rechtfertigung zu verdienen, die ein freies Geschenk der Gnade Gottes ist. Selbst die Anfänge der Rechtfertigung, z.B. Reue, das Gebet um Gnade und das Verlangen nach Vergebung, müssen Gottes Werk in uns sein“ (USA Nr. 156,3).

– „Beiden geht es ... nicht ... darum, ein wahrhaftes Beteiligtsein des Menschen zu leugnen! ... eine Antwort ist kein ‚Werk‘. Die Antwort des Glaubens ist selbst erwirkt durch das unerzwingbare und von außen auf den Menschen zukommende Wort der Verheißung. ‚Mitwirkung‘ kann es nur in dem Sinne geben, daß das Herz beim Glauben dabei ist, wenn das Wort es trifft und den Glauben schafft“ (LV 53,12-22).

– „Nur wenn die lutherische Lehre die Beziehung Gottes zu seinem Geschöpf bei der Rechtfertigung jedoch mit solcher Betonung auf

den göttlichen Monergismus oder die Alleinwirksamkeit Christi konstruiert, daß die freiwillige Annahme von Gottes Gnade, die selbst ein Geschenk Gottes ist, keine wesentliche Rolle bei der Rechtfertigung spielt, dann kennzeichnen die Trienter Canones 4, 5, 6 und 9 noch einen beachtlichen Lehrunterschied bezüglich Rechtfertigung“ (Gutachten 25).

– „... das strikte Betonen der Passivität des Menschen bei seiner Rechtfertigung hatte auf lutherischer Seite niemals den Sinn, etwa das volle personale Beteiligtsein des Menschen im Glauben zu bestreiten, sondern sollte lediglich jede Mitwirkung beim Geschehen der Rechtfertigung selbst ausschließen. Diese ist allein das Werk Christi, allein das Werk der Gnade“ (VELKD 84,3-8).

До розділу 4.2 («Виправдання як прощення гріхів і наділення праведністю», параграфи 22-24: див. особливо США № 98-101; LV 53 і далі; ВЕЛКД 84 і далі; дивіться також цитати до розділу 4.3:

– „Durch die Rechtfertigung werden wir zugleich gerecht erklärt und gerecht gemacht. Rechtfertigung ist darum keine rechtliche Fiktion. Indem er rechtfertigt, bewirkt Gott, was er verheißt; er vergibt Sünden und macht uns wahrhaft gerecht“ (USA Nr. 156,5).

– „... daß die reformatorische Theologie nicht übersieht, was die katholische Lehre hervorhebt: den schöpferischen und erneuernden Charakter der Liebe Gottes; und nicht behauptet ...: die Ohnmacht Gottes gegenüber einer Sünde, die bei der Rechtfertigung ‚nur‘ vergeben, nicht aber in ihrer von Gott trennenden Macht wahrhaft aufgehoben werde“ (LV 55,25-29).

– „... diese [= die lutherische Lehre] hat nie die ‚Anrechnung der Gerechtigkeit Christi‘ als wirkungslos im Leben des Glaubenden verstanden, weil Christi Wort wirkt, was es sagt. Entsprechend

versteht sie die Gnade als Gottes Gunst, aber diese durchaus als wirksame Kraft ... denn ‚wo Vergebung der Sünden ist, da ist auch Leben und Seligkeit‘“ (VELKD 86, 15-23).

– ... daß die katholische Lehre nicht übersieht, was die evangelische Theologie hervorhebt: den personalen und werthafter Charakter der Gnade; und nicht behauptet ...: die Gnade als dinghaften, verfügbaren ‚Besitz‘ des Menschen, und wäre er auch geschenkter Besitz“ (LV 55,21-24).

До розділу 4.3 («Виправдання через віру по благодаті»), параграфи 25-27: див. особливо США № 105 і далі; LV 56-59; ВЕЛКД 87-90:

– „Übersetzt man von einer Sprache in die andere, dann entspricht einerseits die reformatorische Rede von der Rechtfertigung durch den Glauben der katholischen Rede von der Rechtfertigung durch die Gnade, und dann begreift andererseits die reformatorische Lehre unter dem einen Wort ‚Glaube‘ der Sache nach, was die katholische Lehre im Anschluß an 1 Kor 13,13 in der Dreiheit von ‚Glaube, Hoffnung und Liebe‘ zusammenfaßt“ (LV 59,4-10).

– „Zugleich betonen wir, daß der Glaube im Sinne des ersten Gebotes immer auch Liebe zu Gott und Hoffnung auf ihn ist und sich in der Liebe zum Nächsten auswirkt“ (VELKD 89,8-11).

– „Katholiken ... – wie die Lutheraner – lehren, daß nichts, was dem freien Geschenk des Glaubens vorausgeht, die Rechtfertigung verdient und daß alle heilbringenden Gaben Gottes durch Christus allein geschenkt werden“ (USA Nr. 105).

о. д-р. Ігор Шабан

Історія католицько-лютеранського діалогу та рецепція «Спільної декларації про доктрину виправдання»

Пройшовши нелегкий шлях і озирнувшись, втомлений подорожній відчуває глибоке полегшення і радість, поєднані із заслуженою гордістю. Починаючи від II Ватиканського Собору, католики і лютерани “подорожують” – якщо знову звернутися до згаданого вже образу – разом, декларуючи відкинення сотеріологічного ексклюзивізму на шляху до Божого Царства та спільного розуміння спасіння людини.

Виправдання та *Confessio Augustana*

Класичне й досі чинне визначення виправдання (спасіння) людської душі – як його розуміють у Церквах часів реформації – знаходимо в *Confessio Augustana* (Апологія Аугсбурзького віросповідання)¹. Зредагований Філіппом Маланхтоном і прийнятий Мартіном Лютером (1483–1546)², цей текст став головною *magna charta* для цілого реформаторського світу: “... **люди не можуть**

¹ Аугсбурзьке віросповідання (лат. «*Confessio Augustana*», нім. «*Augsburger Bekenntnis*») — перший офіційний виклад доктрини й практики Реформації, що мала далекосяжний вплив на протестантизм в цілому. Твір було написано Філіппом Меланхтоном та його співавторами у двох мовних версіях, а саме: латиною та німецькою мовою.

² JASKÓŁA P. *Historyczny rozwój katolickiego obrazu Marcina Lutra*. *Studia Nauk Teologicznych*. T. 13 (2018), с. 45-60.

бути виправдані перед Богом завдяки власним силам, заслугам чи вчинкам, але виправдовуються даром і благодаттю Ісуса Христа у вірі, коли визнають, що Христос постраждав за людей, і що заради Нього людям прощаються гріхи їхні, дарується благодать і життя вічне. Таку віру Бог приймає як виправдання (див. *Лист до Римлян 3:21 і 4:5*)³. Цей текст, на жаль, поділив Західне християнство на дві частини.

Саме поняття виправдання (*iustificatio*) в мовах повсякденній і богословській не є однаковими. Виправдання в богословському сенсі зовсім не означає твердження про власну невинність чи запевнення власної чесноти, як ми розуміємо це слово в ширшій загальноживаній лексичі. У богослов'ї часів реформації поняття виправдання означало повне зняття провини з грішника перед лицем Божого суду та проголошення його виправданим з огляду на заслуги Ісуса Христа, який страждав за усі гріхи кожної людини. Виправдання, отже, не є самовиправданням, але даром "чужої праведності" або "праведністю іншого" (*aliena iustitia*) – термін, який використовується для позначення праведності Ісуса Христа, яка зараховується кожному християнину через віру. Отож лютеранські богослови переконані, що Бог зі своєї Благодаті перетворює грішника на людину праведну, не вимагаючи від неї жодних заслуг чи виконання якихось попередніх умов⁴.

³ *Item docent (Ecclesiae nostrae), quod homines non possint iustificari coram Deo propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis iustificentur propter Christum per fidem (aus Gnaden und Christus willen durch den Glauben), cum credunt se in gratiam recipi et peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit. Hanc fidem imputat Deus pro iustitia coram ipso (Rom. 3 et 4).*

⁴ JAKLEWICZ T. *Święty grzesznik – Formuła Marcina Lutra „simul iustus et peccator” w kontekście ekumenicznym.* Lublin KUL 2006; PORADAS R. *Przewodnie idee wspólnego rozumienia usprawiedliwienia.*

Для підсилення своїх переконань і поглядів Лютер використовував Святе Письмо: “Не може людина щось приймати, коли не дано воно їй із неба” (Ів. 3, 27); “Всяке добре даєння і всякий досконалий дар згори сходять від Отця світла (Як. 1, 17); “здібність бо наша від Бога” (II Кор. 3, 5);” Ніхто не спроможний прийти до мене, коли Отець, який послав мене, не приведе його” (Ів. 6, 44).

У відповідь на такі твердження Католицька Церква на Тридентському Соборі в Декреті про виправдання (1547 р.) проголошує 33 правила, які погрожували карами прихильникам Реформації. Одне з перших правил начебто не заперечує переконання реформаторів: “Якщо хтось твердить, що людина може бути виправданою перед Богом виключно завдяки своїм власним ділам, або силами природи людської, або завдяки наказам Закону, але без Божої Благодаті в Ісусі Христі – нехай буде виключений зі спільноти вірних”⁵. Однак в наступних канонах Собор засуджує тих, хто заперечує співпрацю людини з Благодаттю і цілковито відкидає людську свобідну волю⁶. Отці Собору піддали сумніву твердження, що добрі вчинки є лише плодом отриманого виправдання, і не впливають на результат спасіння людської душі: “Якщо хтось твердить, що людські добрі вчинки не впливають на виправдання і отримання спасіння від Бога, де добрі вчинки (діла) є лише пізнішим плодом і знаком вже отриманого виправдання, а не

[B] Zbawienie w roku jubileuszowym. Nauka na temat usprawiedliwienia w dialogu katolicko-luterańskim. Red. J. K. Kijas. Kraków 2000, s. 69.

⁵ GŁOWA S., BIEDA J. *Breviarium Fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*. – Poznań, 1997 (Далі – BF; номер розділу подається римськими цифрами, а номер пункту – арабськими). Тут – BF VII, 77.

⁶ BF VI, 80, 398.

його причиною і зростанням у Благодаті – нехай буде виключений із спільноти вірних”⁷.

Усі ці твердження, як і сама посттридентська полеміка, постійні тогочасні війни (і не лише вербальні) та брак діалогу дедалі більше поглиблювали роздлення між двома сторонами. Католицька Церква, захищаючи власні позиції й атакуючи водночас Реформацію, не хотіла навіть слухати про те, що в критиці реформаторів було раціональним. Католицькі богослови намагались закидати лютеранам їхню односторонність у тлумаченні біблійних текстів, особливо листів святого апостола Павла, який, на думку католиків, виразно навчає не тільки про виправдання завдяки Ісусові Христові і вірі, але й про обов’язок співпраці людини зі Спасителем (*cooperatio*).

Початок діалогу між католиками і лютеранами

Вивчаючи історію розвитку діалогу між католиками і лютеранами, умовно можна поділити її на декілька важливих історичних частин.

Перша фаза католицько-лютеранського діалогу (1967-1972 рр.) на світовому рівні завершилася прийняттям документа під назвою *Репорт з Мальти*⁸, у якому знаходимо вагомий матеріал стосовно розуміння поняття «виправдання». Католицька сторона

⁷ BF VI, 81, 398; SOBÓR TRYDENCKI. *Dekrety i dokumenty*. [B:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*. T. 4. Kraków WAM 2005.

⁸ *Raport z Malty*. [B:] NAPIÓRKOWSKI S.C. *Wszyscy pod jednym Chrystusem. Ogólnokościelny dialog katolicko-luterański*. Cz. 1 (1965–1981). Lublin KUL 1985, с. 117–137; MEYER. H. *Evangelium und die Kirche. Dokumente wachsender Ubereinstimmung*. Frankfurt 1983.

перестала заперечувати, що виправдання дається даром, по благодаті Божій, через віру в Ісуса Христа. Натомість лютеранська сторона погодилась з твердженням про важливість людських діл і вчинків для отримання виправдання, і що це не є лише зовнішньою, незалежною від людини, дійсністю Бога. Обидві сторони також заявили, що вірять в те, що Ісус Христос дарував Своє спасіння усім людям, що дає надію на те, що усі мають можливість бути виправданими.

Завдяки першій фазі діалогу почав відходити у забуття дух історичної полеміки, розпочались спільні дослідження розуміння влади у Церкві, роль і авторитет Єпископа Риму, переосмислення особи і реформаторських поглядів Лютера. Також було визнано, що визначальна реформаційна теза Лютера про виправдання, як дар Ісуса Христа людині без жодних заслуг, жодною мірою не суперечить автентичному католицькому переконанню про важливість для спасіння добрих людських вчинків, котре можемо зустріти, між іншим, у св. Августина⁹ і св. Томи Аквінського¹⁰.

Також у тексті *Ранорту*, Комісія підкреслила важливість слів кардинала Й. Віллебрандса під час V Асамблеї Всесвітньої Лютеранської Федерації, у якій він охарактеризував пастора д-ра Лютера як особистість глибоко релігійну¹¹.

⁹ PEREIRA J. *Augustine of Hippo and Martin Luther on Original Sin and Justification of the Sinner*. Göttingen 2013.

¹⁰ WSPÓLNA KOMISJA RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA. *Marcin Luter - Świadek Jezusa Chrystusa*. [B:] Studia i Dokumenty Ekumeniczne. T. 4. Warszawa 1983, с. 74-79.

¹¹ Йоганнес Віллебрандс (*Johannes Willebrands*, 1909–2006) кардинал Римсько-Католицької Церкви, голова Папської Ради зі сприяння єдності християн (1969-1989).

У другій фазі діалогу (1973-1984 рр.) представники обох сторін досліджували такі теми, як: спільне розуміння Святої Тайни Євхаристії, духовне і душпастерське служіння у Церкві, екуменічна співпраця. В результаті, Спільна міжконфесійна Комісія опрацювала короткий документ під назвою *Alle uter einem Christus (Усі під одним Христом)*, у якому зокрема стверджується, що після II Ватиканського Собору було досягнуто гідного уваги поступу щодо важливих суперечливих питань на тему виправдання (*bemerkenswerte Annäherung und Übereinstimmungen*)¹².

Із завершенням другої фази діалогу розпочалась третя хвиля діалогу (1986-1993 рр.), де було запропоновано більш глибоко вивчити тему спільного розуміння ролі і завдання Церкви у світлі виправдання, а особливу увагу слід звернути на еклезіологічну категорію таїнственності (сакраментальності) Церкви.

Плодом цієї третьої фази став досить розлогий документ під назвою “*Церква і виправдання*”. Однак було важко собі уявити, що Церкви ратифікують текст обсягом понад 150 сторінок, тому на початку четвертої фази діалогу (1996 р.) виникла необхідність опрацювати більш стислий за змістом документ¹³.

У 1999 році вдалось оприлюднити кінцевий текст під назвою “*Спільна декларація про доктрину виправдання*”¹⁴. Отже з’явився документ, який підсумував працю трьох попередніх католицько-лютеранських

¹² *Wszyscy pod jednym Chrystusem. Ogólnokościelny dialog katolicko-luterański. Cz. 1 (1965–1981). Lublin 1985, c 141–167.*

¹³ KARSKI K. *Deklaracja o usprawiedliwieniu – historia powstania, tekst deklaracji, opinie, komentarze. Bielsko-Biala 2000.*

¹⁴ *Wspólna deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu. [B:] Studia i Dokumenty Ekumeniczne. T. 13. Warszawa 1997, c. 67–86; KIJAS Z. Zbawienie w Roku Jubileuszowym. Kraków, 2000, c. 139–168.*

зустрічей спільної Комісії, і який складався з 44 пунктів і 15-ти додаткових сторінок документації (*Aneks*)¹⁵.

Всесвітня Лютеранська Федерація одногослосно прийняла *Спільну декларацію* під час своєї Загальної Асамблеї. З католицького боку не все пройшло так легко¹⁶.

Рецепція Спільної декларації про доктрину виправдання

Рецепція виходить із ідеї, що документ повністю реалізує свій потенціал тільки в процесі зустрічі і контакту з зовнішніми фахівцями і богословами обох традицій. Спробуємо отже коротко розглянути ті важливі думки і тези, які постали в результаті вивчення тексту *Декларації*¹⁷. Деякі з них об'єднують католицьку і лютеранську спільноти, але існують і такі, що ще не в змозі подолати певні відмінності в переконаннях¹⁸.

¹⁵ MEDWID W. *Usprawiedliwienie w dialogu katolicko-luterańskim. Analiza Dekretu o usprawiedliwieniu Soboru Trydenckiego i Wspólnej deklaracji z 1999 roku*. Kraków 2010.

¹⁶ Деякі застереження були висунуті Конгрегацією віровчення (лат. *Dicasterium pro doctrina fidei*) до компетенції якої входить нагляд за ортодоксальністю й чистотою віровчення та моралі, що проповідуються в католицькій церкві. Особлива увагу була зосереджена на більш глибокому вивченні питання співпраці (*cooperatio*) людини з Богом. Див. CASSIDY E. *Reflections on the doctrine of justification: pastoral consequences*. [B:] Information Service of The Pontifical Council For Promoting Christian Unity. Nr 95 (1997), с. 99-101.

¹⁷ VAINIO O. *Justification and Participation in Christ – The Development of the Lutheran Doctrine of Justification from Luther to the Formula of Concord*. Leiden 2008.

¹⁸ GWADERA P. *Teologia Łaski w przedwojennych podręcznikach katolickich i luterańskich w świetle wspólnej Deklaracji o nauce o usprawiedliwieniu*. Wydawnictwo Naukowe Collegium Bobolanum. Warszawa 2022.

Позитивним, на думку авторів *Спільної декларації*, є переконання, що старі взаємні непорозуміння сьогодні втрачають свою актуальність. Особливо підкреслено, що Слово Боже є змістовно багатшим, ніж конфесійні вчення про спасіння¹⁹. Натомість вчення Реформації про *Solus Deus* (лише Бог), *Solus Christus* (лише Христос), *Sola Gratia* (лише Благодать) і *Sola Fide* (лише Віра), яке розділило західне християнство в середині XVI ст. сьогодні у третьому тисячолітті сприймається по іншому. Сторони, завдяки імпульсам у галузі біблійних студій, історії богослов'я та догматів, помітно наблизились у вченні про виправдання²⁰ стверджуючи, що спасіння (виправдання) діє на людину не лише зовнішньо (*iustificatio forensis*), але сягає її внутрішніх душевних глибин²¹.

Дійшовши згоди що виправдання дається даром, по благодаті Божій, через віру в Ісуса Христа, лютерани і католики вказали також і на відмінності у переконаннях. Католицька сторона виразно наголосили на важливості вчення про добрі вчинки, завдяки яким людина співпрацює (*cooperatio*) зі справедливим Богом, а отже Бог не виконує усі дії спасіння абсолютно Сам – *Solus Deus*, як це стверджують лютерани. Католицька Церква акцентує тут на взаємній співпраці (*cooperatio*) з Богом, коли у той же час лютеранська сторона переконана, що людина для свого спасіння не обов'язково має співпрацювати (*cooperatio*) з Богом, а лише вірити – *Sola Fide*.

Лютеранська сторона натомість переконана, що добрі вчинки людини – це плоди виправдання, які не впливають на спасіння людини, оскільки спасіння, як

¹⁹ *Спільна декларація про доктрину виправдання*. # 8, # 12.

²⁰ *Спільна декларація про доктрину виправдання*. # 13

²¹ *Спільна декларація про доктрину виправдання*. # 22.

всепрощаюча Благодать (*Sola Gratia*) Бога, є незалежною від людської співдії. Мається на увазі виразне дотримання засади, що лише Бог виправдовує і за це він не очікує будь-якої дії з боку людини. Натомість католицька сторона підкреслює важливість активної та дієвої співпраці з Богом і ближнім через людські віру і вчинки, а також стверджує, що прийняття Божої ласки залежить від самої людини²².

ВИСНОВОК

Позитивна оцінка *Спільної декларації про доктрину виправдання* дала сміливості обом сторонам діалогу на подальшу співпрацю та бажання продовжувати спільні зустрічі. Обидві Церкви зобов'язалися поглиблювати дослідження про спасіння, щоб в спільному свідченні роз'яснювати Божі правди зрозумілою для сучасної людини мовою.

Бібліографія

Екуменічні документи

- SOBÓR TRYDENCKI. *Dekrety i dokumenty*. [B:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*. T. 4. Kraków WAM 2005.
- *Raport z Malty*. [B:] NAPIÓRKOWSKI S.C. *Ogólnokościelny dialog katolicko-luterański*. Cz. 1 (1965–1981). Lublin KUL 1985.
- *Wspólna deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu*. [B:] *Studia i Dokumenty Ekumeniczne*. T. 13 Warszawa 1997.

²² *Спільна декларація про доктрину виправдання*. # 37, # 38.

- *Wszyscy pod jednym Chrystusem*. [B:] NAPIÓRKOWSKI S.C. *Ogólnokościelny dialog katolicko-luterański*. Cz. 1 (1965–1981). Lublin 1985.
- WSPÓLNA KOMISJA RZYMSKOKATOLICKO-EWANGELICKO-LUTERAŃSKA. *Marcin Luter - Świadek Jezusa Chrystusa*. [B:] *Studia i Dokumenty Ekumeniczne*. Warszawa. T. 4 (1983).

Публікації та статті

- CASSIDY E. *Reflections on the doctrine of justification: pastoral consequences*. [B:] Information Service of The Pontifical Council For Promoting Christian Unity. Nr 95 (1997)
- GWADERA P. *Teologia Łaski w przedwojennych podręcznikach katolickich i luterańskich w świetle wspólnej Deklaracji o nauce o usprawiedliwieniu*. Wydawnictwo Naukowe Collegium Bobolanum. Warszawa 2022.
- GŁOWA S., BIEDA J. *Breviarium Fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*. – Poznań, 1997
- JASKÓŁA P. *Historyczny rozwój katolickiego obrazu Marcina Lutra*. *Studia Nauk Teologicznych*. T. 13 (2018).
- JAKLEWICZ T. *Święty grzesznik – Formuła Marcina Lutra „simul iustus et peccator” w kontekście ekumenicznym*. Lublin KUL 2006;
- KARSKI K. *Deklaracja o usprawiedliwieniu - historia powstania, tekst deklaracji, opinie, komentarze*. Bielsko-Biala 2000.
- KIJAS Z. *Zbawienie w Roku Jubileuszowym*. Kraków, 2000, c. 139–168.
- MEDWID W. *Usprawiedliwienie w dialogu katolicko-luterańskim. Analiza Dekretu o usprawiedliwieniu Soboru Trydenckiego i Wspólnej deklaracji z 1999 roku*. Kraków 2010.
- MEYER. H. *Evangelium und die Kirche. Dokumente wachsender Ubereinstimmung*. Frankfurt 1983.
- PEREIRA J. *Augustine of Hippo and Martin Luther on Original Sin and Justification of the Sinner*. Göttingen 2013.

- PORADAS R. *Przewodnie idee wspólnego rozumienia usprawiedliwienia*. [B] *Zbawienie w roku jubileuszowym. Nauka na temat usprawiedliwienia w dialogu katolicko-luterańskim*. Red. J. K. Kijas. Kraków 2000.
- VAINIO O. *Justification and Participation in Christ – The Development of the Lutheran Doctrine of Justification from Luther to the Formula of Concord*. Leiden 2008.

Про автора:

Ігор Шабан

Священик Української Греко-Католицької Церкви
Голова Комісії УГКЦ з міжконфесійних та міжрелігійних відносин

Професор екуменічного богослов'я Київської греко-католицької семінарії (Україна) Доктор філософії (Ph.D.).

Докторський ступінь здобув в Екуменічному Інституті Люблінського Католицького Університету (науковий керівник: о. проф. Вацлав Гриневич, ОМІ).

Випускник Люблінського Католицького Університету (Люблін, Польща) та Коледжу Святого Василя, Стемфорд (Коннектикут, США).

Окрім української, володіє англійською та польською мовами.

e-mail: ecumenism@ukr.net

a/c B-125, Kyiv 1, 01001 Ukraine Homepage: <https://ugcc.ua/>

Релігійне видання

Спільна декларація про виправдання вірою

*Всесвітня лютеранська федерація та
Римсько-католицька церква*

Видання до 20-ї річниці

Видавці: Костянтин Сігов і Леонід Фінберг

Відповідальний за випуск: Вадим Залевський

Переклад з нім.: Дмитро Цолін

Верстка: Євгенія Онишко

Дизайн обкладинки: Віра Агаркова

Підписано до друку 08.05.2025. Формат 84×108/32.
Гарнітура Minion Pro. Ум. друк. арк. 3.

ТОВ «Часопис “Дух і Літера”»
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 224 від 19.10.2000 р.

З питань замовлення та придбання книг
просимо звертатися:

Видавництво «ДУХ І ЛІТЕРА»

Телефони: +38 (050) 425-60-20 (Vodafone)

+38 (073) 425-60-20 (Lifecell)

+38 (097) 425-60-20 (Kyivstar)

E-mail: duh-i-litera@ukr.net — відділ продажу

Сайт та інтернет-книгарня: www.duh-i-litera.com

Надаємо послуги «Книга-поштою»

Надруковано у ПП «Юнісофт»

61036, м. Харків, вул. Морозова, 13 б

www.unisoft.ua

Свідоцтво ДК №5747 від 06.11.2017 р.